

OPSPORING EN POLITIE / POLICE AND INVESTIGATION (1)

Verhoren van psychopaten

MARC BOCKSTAELE^a

^a (Ere)hoofdcommissaris Federale Gerechtelijke Politie Gent; inhoudelijk coördinator van de nationale cursusteksten verhoortechnieken (Corresp.: marc.bockstaele@skynet.be)

Volgens wetenschappelijk onderzoek vertoont 30% van de gevangenispopulatie psychopathische kenmerken (VAN MOFFAERT, 2002: 66), waaruit men kan afleiden dat zeker de politie (O'TOOLE, 2007: 305) maar ook rechtspractici in contact komen met criminele psychopaten. Psychopathie is geen homogeen begrip. Men kan talrijke psychopathische subtypes onderscheiden (HERVE, 2007; SKEEM et al., 2003), vooral van belang voor psychiaters en psychologen. Bovendien is het onderzoek naar diverse facetten van psychopathie nog in volle gang (MILLER & LYNAM, 2015). Als verhoorders onder elkaar spreken over een 'psychopaat' weten ze dat het over een moeilijk te verhoren persoon met een ernstige gedragsstoornis gaat. Het is dié benadering die in deze tekst beoogd wordt.

1. PSYCHOPATHIE

Etymologisch komt het woord 'psychopathie' van het Grieks en bestaat uit 'psyche' (ziel) en 'pathos' (ziekte). Het concept 'psychopathie' wordt vertaald als geestesziekte (HARE, 2003: 34). De media gebruikt de term psychopaat dikwijls verkeerd als equivalent van krankzinnig of gek. Psychopaten zijn niet gedesoriënteerd en missen het contact met de realiteit niet. Ze lijden niet aan wanen, hallucinaties of aan intense subjectieve pijn die men wel ziet bij de meeste andere geestesstoornissen. Psychopaten zijn erg rationeel en zijn zich bewust van wat ze doen en waarom. Hun gedrag is het resultaat van vrije keuze en ze beseffen dat wat ze doen fout is (HARE, 2003: 34 en 174). Individuen met een psychopathische persoonlijkheid zijn zich volledig bewust van de gevolgen van hun acties en ze kennen perfect het verschil tussen goed en kwaad. CLECKLEY (1976: 420) benadrukte al dat iemand met de diagnose van psychopathie volledig mentaal gezond en competent is en bijgevolg kunnen ze ook volledig verantwoordelijk worden gesteld voor hun gepleegde daden, m.a.w. ze zijn toerekeningsvatbaar (GOOSSENS, 2010-2011).

Niet alle psychopaten zitten achter tralies. Ze zijn alomtegenwoordig: van de charmante politicus die strijdt voor het algemeen (eigen)belang, tot de topmanager. Ze zijn actief in universitaire instellingen, op krantenredacties, bij de Europese instellingen, in bisschoppelijke paleizen, bij de politie, en meestal zitten ze hoog in de boom (BABIAK & HARE, 2006). Sommigen doen het zelfs vrij goed in de maatschappij (DUTTON, 2012: 77) en slagen soms in onwaarschijnlijke projecten omdat moraliteit in hun leven geen rol speelt (DEBERDT, 2013: 45). Psychiaters denken dat elke samenleving bepaalde personen nodig heeft om het vuile werk op te knappen. Iemand die niet bang is om moeilijke beslissingen te nemen, ongemakkelijke vragen te stellen, in de vuurlinie te staan (SMITH & LILIENFELD, 2013; DUTTON, 2012: 37).

De Psychopathy Checklist-Revised 2nd Edition (PCL-R 2nd) van Hare wordt internationaal beschouwd als het meest betrouwbare en valide instrument om (de mate van) psychopathie vast te stellen (HERVE, 2007, 31-55). De PCL-R bestaat uit 20 kenmerken, verdeeld in twee factoren:

- **Factor 1, de persoonlijkheidskenmerken.** Het is een verzameling van 9 persoonlijkheidskenmerken die de kern van psychopathie uitmaken, vandaar dat mensen die ze hebben

beschouwd worden als *kernpsychopaten*. Deze kenmerken verbeteren niet met de leeftijd (WOJCIECHOWSKI, 2002) en zijn niet of nauwelijks vatbaar voor therapie. De misdrijven die ze plegen zijn vaak op voorhand gepland.

- **Factor 2, de antisociale gedragskenmerken.** Dit gaat over chronisch instabiel en antisociaal gedrag. De factor laadt op 11 gedragskenmerken

Men kan mensen hebben die binnen hun *persoonlijkheid* (factor 1) alle kenmerken vertonen van een psychopaat, maar er geen of nauwelijks sporen van vertonen in hun gedrag. Denk aan het prototype van een verkoper van tweedehandsauto's, de charmerende gladde jongen in maatpak, die iedereen rond zijn vinger kan draaien en er geen seconde wroeging over heeft dat hij iemand een wrak aansmeert.

Net zo goed zijn er mensen die in hun *gedrag* (factor 2) veel psychopatische gedragskenmerken vertonen, maar die geen psychopatische persoonlijkheid hebben. In dat geval spreekt men van een antisociale persoonlijkheidsstoornis, maar niet van een psychopatische stoornis. Het is pas wanneer men op *beide factoren* relatief hoog scoort, dat men spreekt van een psychopatische stoornis (DILLEN, 2009a: 164).

QUAYLE (2008) maakte uit de 20 kenmerken van de PCL-R een selectie van 9 kenmerken (hierna cursief gezet) die relevant zijn in de context van een politieverhoor:

- *oppervlakkige charme, gladdes prater* (Factor 1, kenmerk 1);
- *grandioos gevoel van eigenwaarde/narcisme* (Factor 1, kenmerk 2);
- *stimulatienood/neiging tot verveling* (Factor 2, kenmerk 3);
- *pathologisch liegen* (Factor 1, kenmerk 4);
- *manipulerend gedrag* (Factor 1, kenmerk 5);
- *ontbreken van wroeging of schuldgevoel* (Factor 1, kenmerk 6);
- *oppervlakkig affect* (Factor 1, kenmerk 7);
- *ongevoelig, gebrek aan empathie* (Factor 1, kenmerk 8);
- *parasitaire levensstijl* (Factor 2, kenmerk 9);
- *zwakke gedragscontrole* (Factor 2, kenmerk 10);
- *promiscue seksueel gedrag* (Factor 1, kenmerk 11);
- *gedragsproblemen op jonge leeftijd* (Factor 2, kenmerk 12);
- *gebrek aan realistische lange termijn doelen* (Factor 2, kenmerk 13);
- *impulsiviteit* (Factor 2, kenmerk 14);
- *onverantwoordelijk gedrag* (Factor 2, kenmerk 15);
- *verantwoordelijkheid niet opnemen voor eigen gedrag* (Factor 1, kenmerk 16);
- *veel kortstondige relaties* (Factor 2, kenmerk 17);
- *jeugddelinquentie* (Factor 2, kenmerk 18);
- *schending voorwaarden* (Factor 2, kenmerk 19);
- *criminele veelzijdigheid* (Factor 2, kenmerk 20).

Psychopathische kenmerken bestaan op een continuüm, dé psychopaat bestaat niet! Naar gelang de schuifjes op het mengpaneel van de PCL-R kenmerken geregeld zijn, heeft men een andere soort psychopaat (DUTTON, 2012: 28). Dit betekent dat bijna elke psychopaat een *eigen benadering vergt* (STEUERWALD & KOSSON, 2000: 131).

Uit het aangezicht van iemand kan niet afgeleid worden dat hij een psychopaat is (RICHELL *et al.*, 2005). Daar waar psychiaters en psychologen pas na testen, gesprekken, observaties en bevraging van diverse bronnen, gespreid over weken of zelfs maanden, tot een diagnose (kunnen) komen (HARE, 2003: 256), moet de verhoorder zich op basis van contacten van een paar uur of enkele dagen een beeld kunnen vormen van de verdachte om er zijn

verhoorstrategie te kunnen op afstemmen. Kennis van voormelde kenmerken helpen bij de detectie van psychopathie en de keuze van een verhoorstrategie (PERRI, 2011).

De kenmerken van psychopathie zijn te vinden in de biografie van de verdachte en in zijn psychologisch profiel, observeerbaar in attitude en gedrag. Uit een wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het mogelijk is uit de eerste indruk van een gesprekspartner en uit observatie van 30 fragmenten van minder dan vijf minuten van zijn interpersoonlijk functioneren, waarbij gelet werd op lichaamstaal, fysisch voorkomen, gelaatsexpressies, gespreksinhoud en paralinguïstiek, psychopaten te detecteren (FOWLER, *et al.*, 2009). Zelfs HARE (2003: 24) bevestigt dat niet psychologisch geschoolde personen door hun ervaring in staat zijn psychopaten te detecteren.

2. DE GEPASTE VERHOORDER

De overweldigende manier waarop psychopaten zich dikwijls profileren imponeert de verhoorder gegarandeerd (PCL-R, kenmerk 1, 10, 14 en 15). Dit is een reden waarom een verhoor van psychopaten niet voor elke politieambtenaar is weggelegd (O'TOOLE *et al.*, 2012; VAN WIJK *et al.*, 2003).

De verhoorder moet een zeer goed geheugen hebben om de steeds wisselende verklaringen van de verdachte permanent in gedachten te kunnen houden (ACKLEY *et al.*, 2011: 78). De psychopaat kan overtuigend liegen en manipuleren door te ontkennen, om te draaien, te verdraaien en de verhoorder onder druk te zetten door hem domheid, amateurisme, vergeetachtigheid, verwardheid en achterdocht te verwijten. De verhoorder is niet duidelijk geweest of juist té duidelijk, veel te laat of juist veel te vroeg, et cetera. Een psychopaat kan zo overtuigend liegen dat hij een niet zelfzekere verhoorder kan doen twijfelen aan de juistheid van zijn eigen geheugen en gegevens (RAINE, 2013: 218). Gedurende de eerste 5 minuten, wanneer de wederzijdse indrukken worden gevormd, zal de psychopaat aan bv. het friemelen aan papieren of het schuiven op de stoel, merken dat de verhoorder zenuwachtig is. Psychopaten zien dit als een zwakte (O'TOOLE *et al.*, 2012) en ze zullen de verhoorder zonder omwegen duidelijk maken dat hij niet stevig in z'n schoenen staat.

Psychopaten zijn erg bedreven in het ontdekken van zwakheden van anderen (HARE, 2003: 254; OCHBERG *et al.*, 2003). Als de verhoorder graag complimenten hoort, zal hem dat zeker zijn aan te zien en zal hij een open boek zijn voor een psychopaat (HARE, 2003: 175 en 254). Een verhoorder kan onder de indruk raken van de charme en vlotheid van de (vrouwelijke) verhoorde, waaruit hij afleidt dat hij of zij niet die criminele feiten kan gedaan hebben. Het ontwapenend gedrag en hun bereidwilligheid tot medewerking om vragen te beantwoorden, kan de verhoorder weerhouden om kritische vragen te stellen.

De kern van psychopathie bij vrouwen zou niet verschillen van die van mannen (SEARA-CARDOSO *et al.*, 2013), maar er blijkt wel een verschil te zijn in manifestatie van antisociaal gedrag. Vrouwen vertonen psychopatische trekken eerder in hun gezin en hun relaties, terwijl mannen dat eerder doen in publieke plaatsen zoals cafés, zakenwereld, enz. (VERONA & VITALE, 2007; ROBBINS *et al.*, 2003). De zuivere psychopathie komt bij vrouwen minder voor, ze is vaak gemengd met andere persoonlijkheidsanomalieën zoals de borderline persoonlijkheid en de theatrale of hysterische persoonlijkheid (WARREN *et al.*, 2003).

Tijdens het verhoor zal ze haar vrouwelijke charmes (PCL-R, kenmerk 1) uitspelen naar de rechercheurs toe, misschien gewoon voor haar plezier, maar misschien ook om het verhoor te manipuleren. Ze kunnen dat bv. doen middels uitdagende kledij, subtiel, bv. via complimentjes, tot flagrante seksuele avances. Ze zijn vleierig en oppervlakkig charmant (VAN MOFFAERT, 2002: 66). Een uiting hiervan kan ook zijn dat een vrouw zich bij arrestatie nog wil verkleden of na uitnodiging tot verhoor volledig opgemaakt naar het politiebureau komt.

Veel mannen zijn vatbaar voor vrouwelijke charmes, terwijl vrouwelijke psychopaten dat zeer vlug merken om dat in hun belang te exploiteren. De verhoorder mag nooit ingaan op flirterig gedrag (ACKLEY *et al.*, 2011: 77 en 88). Het zou ook kunnen dat een vrouwelijke psychopaat zich voordoet als een slachtoffer. Ze kan snikkend en smekend hele verhalen ensceneren om de schuld van haar af te wenden en om iemand anders in de gevangenis te krijgen. Zo doen ze beroep op de instinctieve reactie van de mannelijke verhoorder, die er op gericht is vrouwen in nood te beschermen en te helpen. Wanneer de verhoorder deze gevoelens ervaart, moet hij zijn reactie zorgvuldig analyseren in relatie met de beschikbare bewijzen en aanwijzingen (ACKLEY *et al.*, 2011: 77 en 88).

Zelfbeheersing is in elk verhoor van belang, maar zeker bij het psychopatenverhoor. Het is de bedoeling van de psychopaat om zijn verhoorder uit te dagen, te testen. Hij tracht duidelijk te maken dat hij beter op de hoogte is van politiewerk dan in werkelijkheid het geval is door (vaak foutieve) termen in het rond te gooien en hij is overtuigd van zijn eigen superioriteit (PCL-R, kenmerk 1, 2, 10 en 14). Psychopaten zullen er alles aan doen om een verhoorder emotioneel te raken. Ze hopen de verhoorder te kunnen opjutten, bv. door hun incompetentie te verwijten, te kleineren of door negatieve opmerkingen te geven (PCL-R, kenmerk 5). Het is bij persoonlijke aanvallen van cruciaal belang dat de verhoorder het hoofd koel houdt en kalm reageert. De verhoorder moet de opmerkingen, hoe provocerend ook, over hem heen laten gaan. Sommige psychopaten kunnen bij verhoorders het bloed van onder de nagels doen komen en niet alle verhoorders kunnen dat aan. Met zelfbeheersing reageren maakt de verhoorder sterker dan door zijn emoties (dus zichzelf) te tonen (HAMAKER-ZONDAG, 2001: 207).

3. VOORBEREIDING VAN HET VERHOOR

Het is verbazend hoe snel een psychopathisch individu erin slaagt het gesprek naar zich toe te trekken (PCL-R, kenmerk 1, 2 en 5). Daarom is een zeer goede voorbereiding absoluut noodzakelijk, vooral met focus op wat men wil bekomen tijdens het verhoor. Zo niet, is de kans groot dat de verhoorder met heel wat onbruikbare informatie achterblijft na het verhoor (O'NEAL, 2000). Onvoldoende dossierkennis wordt door de psychopate verdachte snel aangevoeld en tegen de verhoorder gebruikt. Psychopaten zullen verhoorders testen op hun dossierkennis of hun kennis van vakterminologie. Ze proberen de verhoorder te bevragen en houden hem daarbij letterlijk in het oog om te kunnen inschatten welke bewijzen of aanwijzingen er tegen hem in het dossier zitten.

Maar dossierkennis alleen is niet voldoende, het loont ook de voorbereide vragen te overlopen en na te denken hoe de verdachte zal reageren op bepaalde argumenten in het verhoor (PERRI, 2011; QUAYLE, 2008). Verhoorders moeten ook voorbereid zijn op hun gedrag: psychopaten denken bijzondere rechten te hebben onder de vorm van een uitzonderlijke welwillende behandeling of een automatisch meegaan met zijn verwachtingen of zelfs eisen, zoals willen roken, speciale handboeien, pauzes als zij dat willen enz. Ze durven soms geld of andere gunsten vragen om te zeggen waar ze hun slachtoffers hebben begraven (PCL-R, kenmerk 1 en 2).

De verhoorder doet er goed aan op voorhand zoveel mogelijk informatie te bekomen over de persoon in kwestie. Hun financiële afhankelijkheid van anderen maakt doelbewust deel uit van hun levensstijl (PCL-R, kenmerk 9 en 15). Gaat hij werken of leeft hij van een sociale uitkering? Op het werk leveren ze onregelmatige prestaties, zijn ze veelvuldig ongewettigd afwezig, maken ze misbruik van bedrijfsmiddelen en schenden ze het ondernemingsbeleid. Ze verhuizen van de ene plek naar de andere en veranderen constant van job (PCL-R-3). Adrian RAINE beschrijft in zijn boek dat psychopaten vaak bij uitzendbureaus actief

zijn omdat ze hen vrijheid van beweging verschaffen (RAINE, 2013: 162). Bij tijdelijke baantjes, toebedeeld via uitzendbureaus, is de tijd voor werkgevers te beperkt om de zwakke plekken van het personeel te ontdekken. Als psychopaten eenmaal ontdekt zijn als onbetrouwbaar, pakken ze hun spullen en trekken naar de volgende werkplek.

Als bij de voorbereiding van het verhoor opvalt dat de verdachte al heel wat delicten op zijn naam staan heeft (PCL-R, kenmerk 20), vooral in zijn jeugd (PCL-R, kenmerk 12 en 18), kan psychopathie vermoed worden. Het recidivismecijfer van psychopaten is ongeveer *tweemaal* zo hoog als dat van andere daders, terwijl het recidivismecijfer van psychopaten bij geweldsmisdrijven ongeveer *driemaal* zo hoog is als dat van andere daders (PORTER en PORTER, 2007). Maar dat is niet altijd zo, psychopaten kunnen soms geen gerechtelijk verleden hebben, goed ingeburgerd zijn en een respectvolle job uitoefenen. De beschuldigingen komen dan als een shock voor familie, vrienden en burens (ACKLEY *et al.*, 2011: 61).

Wanneer bij de voorbereiding kan verondersteld worden dat de verdachte psychopate trekken heeft, is het verantwoord om aangepaste verhoortechnieken te gebruiken voor deze doelgroep. Traditionele technieken, die meestal rond een logisch motief voor het plegen van de feiten draaien, zijn bij psychopaten meestal contraproductief voor het bekomen van informatie. Daar waar bv. een 'gewone' dief steelt uit winstbejag, zal het motief van een psychopaat eerder het zoeken naar opwinding zijn (PCL-R, kenmerk 3). Als doorheen het verhoor het vermoeden van psychopathie niet kan volgehouden worden is het steeds mogelijk om op de klassieke technieken terug te vallen maar omgekeerd is dit veel moeilijker (PERRI, 2011).

Het is sterk aan te raden om het verhoor van een verdachte met psychopate trekken te doen middels een audio-visueel verhoor volgens artikel 112ter Sv. PERRI (2011) wijst erop dat het belang van het verhoor verder reikt dan enkel het vergaren van feiten. De video is het instrument bij uitstek om aan een rechter of volksjury de interpersoonlijke stijl van de verdachte te illustreren. Op het proces kan de verdachte verkiezen om geen verklaring af te leggen of net een heel normale indruk wekken waardoor de rechter of volksjury nooit zijn 'ware aard' te zien krijgt. Men moet niet tot een bekentenis komen opdat het verhoor succesvol zou zijn geweest. Sommige auteurs zijn van mening dat het vertonen van psychopate trekken op zich boekdelen kan spreken voor een volksjury of rechter. Het constant naast de kwestie antwoorden, het rond de pot draaien en de schuld op het slachtoffer projecteren, kan op zichzelf al een aanwijzing van schuld zijn.¹

Vakliteratuur suggereert om het verhoor van een psychopaat slechts door **één verhoorder** in de verhoorruimte te laten uitvoeren. Het argument daarvoor is dat psychopaten primordiaal het verhoor willen controleren en manipuleren. Hoe meer verhoorders, hoe groter de mogelijkheid om dat te doen, bv. door de verhoorders tegen elkaar uit te spelen, vaak zonder dat ze zich daar bewust van zijn. Ze kunnen het ook heel duidelijk doen, bv. door te zeggen dat de ene veel slimmer is dan de andere (ACKLEY *et al.*, 2011: 20, 80 en 84). Psychopaten zullen zich richten tot de 'zwakste' van de verhoorders, op wie zij denken het meest invloed te kunnen uitoefenen (PCL-R, kenmerk 5).

Maar het is bij psychopatenverhoren zeker aangewezen om een tweede verhoorder het verhoor te laten volgen vanuit de regiekamer. Conversatie klinkt helemaal anders als men zelf niet moet antwoorden. Luisteraars hebben een langere verwerkingstijd waardoor de oppervlakkigheid en de uitwijkmanoeuvres van de psychopaat beter opvallen. Het is immers erg vermoeiend om psychopaten te verhoren (HARE, 2004; CLECKLEY, 1976: 416). Hun behoefte aan stimulatie en neiging tot verveling maken dat psychopaten gemakkelijk afgeleid worden en hun interesse in het verhoor verliezen. Een onderzoeker kan niet voldoende stimulatie en uitdaging bieden. Daarom is te overwegen meerdere verhoorders, met verschillende benaderingen, op verschillende tijdstippen in te zetten (O'TOOLE *et al.*, 2012).

¹ Een goed voorbeeld van een dergelijk verhoor is te lezen bij SCHOONJANS, 2012: 253.

Bij de voorbereiding moet er rekening mee gehouden worden dat het verhoor lang kan duren, niet alleen omwille van zijn uitwijdingen die niet ter zake doen. Immers, hoe langer het verhoor van een psychopaat duurt, hoe beter. Door te snel en te bekentenis gericht te verhoren zien verhoorders soms over het hoofd dat veel van de verstrekte informatie waardevol kan zijn in de loop van het verhoor of bij navolgende verhoren. Bovendien kunnen bij afwezigheid van een bekentenis, de leugens, inconsistenties en omissies voor de rechter ten gronde op schuld wijzen (ACKLEY *et al.*, 2011: 54 en 82).

4. BASISCOMMUNICATIE

Veel psychopaten hebben er geen problemen mee om iemand lang in de ogen te kijken. Het is aan de verhoorder om dat te kunnen verdragen en niet te gauw weg te kijken. Een 'competitie' om het langst oogcontact houden, zal de verhoorder meestal verliezen, noch is dat gunstig voor het verhoor. Langdurig oogcontact zal een psychopaat interpreteren als een uitdaging of een bedreiging met alle gevolgen van dien (ACKLEY *et al.*, 2011: 53 en 81).

Bij het verhoor van psychopaten moet de verhoorder bijzonder letten op zijn eigen non-verbaal gedrag en zeker niet zijn emoties laten zien (PERRI, 2011). De verhoorder moet zonder moeite een '**pokerface**' kunnen instellen. Psychopaten kijken niet alleen naar emotionele signalen, ze provoceren ze ook (ACKLEY *et al.*, 2011: 79). Verhoorders moeten zeer goed beseffen dat psychopate verdachten hen observeren en hun bevindingen zullen gebruiken, bv. wanneer verhoorders iets noteren of wanneer ze niet noteren (O'TOOLE *et al.*, 2012). Ze kunnen zeer vlug signalen van ongelof, beoordeling, minachting, superioriteit, woede, frustratie, irritatie, defensief gedrag of verveling opmerken, wat het verhoor kan doen mislukken. Verhoorders mogen hun ontgoocheling niet laten zien als psychopate verdachten niet bekennen of weer eens hun verhaal aanpassen. Het plots (vaak onbewust) fronsen van wenkbrauwen toont dat de verhoorder ofwel niet akkoord gaat of dat hij zijn best doet om de argumentatie te volgen. Te veel fronsen duidt dan weer op afkeuring. Psychopaten realiseren zich niet wat het effect op anderen is van wat ze zeggen en daarom gebruiken ze de reacties van hun gesprekspartner als 'spiekbrieftje' (HARE, 2003: 159).

De verhoorder moet een professionele **interpersoonlijke afstand** laten. Zich begeven in de interpersoonlijke ruimte van iemand is typisch om empathie te tonen en 'rapport' te maken. Bij psychopaten helpt dat niet omdat met hen nauwelijks 'rapport' kan gemaakt worden en omdat ze niet vatbaar zijn voor empathisch gedrag. Het binnendringen in de persoonlijke ruimte kan de psychopaat ervaren als een bedreiging, want ze hebben niet graag intimiteit (ACKLEY *et al.*, 2011: 53).

Eenvoudige, **open vragen** zijn aan te raden. Ze laten langere antwoorden toe met noodzakelijke uitleg, zowel bij het bekomen van achtergrondinformatie, het vrij verhaal als bij de bespreking van de feiten (ACKLEY, 2011: 53). Het gebrek aan angst om met anderen te converseren en hun grandioos gevoel van superioriteit maken hen overtuigd dat zij zich uit elke situatie kunnen babbelen. Psychopaten kunnen er zich in praten als de verhoorder ze lokt door gedetailleerd uitleg te vragen. Het is voor hen niet ongewoon om voortdurend zichzelf tegen te spreken of hun uitleg volledig te veranderen wanneer ze gevraagd worden details te verstrekken. Veelvuldig *parafraseren* is een zeer handige techniek om psychopaten te verhoren (ACKLEY *et al.*, 2011: 81-82).

5. HET VERHOOR

Reeds vanaf de eerste contacten zal een psychopaat de verhoorder testen op diens gevoeligheid of manipuleerbaarheid. Daar waar een 'gewone' verdachte dat zelden doet, zal een psy-

chopaat vragen naar een parkeerplaats of vrijplaats, een routebeschrijving naar een bepaalde locatie of vragen om te drinken, te telefoneren enz. (INBAU *et al.*, 2013: 148). Aansluitend wil de psychopaat de verhoorder domineren en de leiding van het verhoor overnemen o.m. door zelf vragen te stellen (HELSETH, 2007) om te weten wat de verhoorder al aan bewijsmateriaal bezit (O'NEAL, 2000).

Om te testen of de verhoorder foute informatie accepteert zal een psychopaat liegen over schijnbaar onbelangrijke feiten, zoals hun adres, leeftijd, opleidingsniveau of burgerlijke staat. Wanneer dit gebeurt is er een (sterk) vermoeden van psychopathie (INBAU *et al.*, 2013: 148) en kan de verhoorder hem middels basiscommunicatie tijdens de introductiefase van het verhoor veel over zichzelf laten vertellen (SPIDEL, *et al.*, 2011). Dit kan betrekking hebben op zijn jeugd (PCL-R, kenmerk 12 en 18), relaties (PCL-R, kenmerk 11 en 17), familie, werk, woonplaats, plannen enz. Psychopaten geven gewoonlijk vage, ontwijkende of inconsistente antwoorden op vragen omtrent hun privéleven (HARE, 2003: 253). Anderzijds kunnen ze vrij open en opschepperig zijn hoe ze in het verleden personen hebben misleid of zelfs over hun criminele daden. Als de verhoorde er zelf niet over begint kan de verhoorder vragen stellen over zijn gerechtelijk verleden en polsen hoe de verhoorde zich daarbij voelde: spijt en wroeging of het benadrukken van zijn sluwheid en vindingrijkheid om goed weg te komen in die situaties (INBAU *et al.*, 2013: 149). Op die wijze stapt hij met mijn leugens, misleidingen en overdrijvingen ongemerkt in de fuik. Tijdens die bevraging kan de verhoorder o.a. peilen of hij medewerkend is, of hij charmeert, of hij een opgeblazen gevoel van eigenwaarde heeft, arrogant of vijandig is en of hij afwijkt van de gestelde vragen. Deze observatiemogelijkheid stelt de verhoorder in staat in te schatten hoe hij de verdachte best aanpakt (ACKLEY *et al.*, 2011: 83).

Een psychopaat tijdens de mededeling van de hem ten laste gelegde feiten wijzen op de ernst ervan is tijdverspilling, want het kan hem niet schelen (O'TOOLE, 2012). De verhoorder kan wel vermelden dat het onderzoek grondig zal gebeuren, maar niet de psychopaat beschuldigen en hem het gevoel geven dat hij de dader is. De verhoorder gebruikt best van bij het begin permanent het persoonlijk voornaamwoord 'we', - *'we moeten die zaak oplossen'*. Een psychopaat moet door de introductie de perceptie krijgen dat het in zijn belang is om te spreken, zelfs als hij inderdaad de dader is. Door hem niet te beschuldigen, wat ook het misdrijf is, kan hij hoop hebben zich eruit te praten, lees: leugens en inconsistenties te vertellen.

Na de algemene informatie moet de verdachte de gelegenheid krijgen vrij zijn verhaal te vertellen. Psychopaten spreken in vage termen (PCL-R, kenmerk 1 en 2) zodat het aangewezen is goed te luisteren en daarop middels open vragen door te vragen naar namen adressen en details, op een niet confronterende wijze zodat de psychopaat zich vastliest (PERRI, 2011). De verhoorder kan eventueel de techniek van de 'kapotte grammofoonplaat' toepassen, de vraag steeds blijven herhalen zonder nieuwe elementen in te brengen (BOERSMA & ESSERS, 2013: 222). Een verhooritem dat hierbij aansluit is hem uitnodigen *gedetailleerd* te verklaren wat hij in de week voorafgaand aan de feiten deed. Bij controle daarvan kunnen onjuistheden de eerste barsten zijn in het verweer van de psychopaat (VOGELSANG, 2009). Het vrij verhaal dus goed 'omsingelen' door gedetailleerde vragen te stellen over zijn verstrekte gegevens. Want als psychopaten voelen dat ze zichzelf in moeilijkheden praten, veranderen ze gewoon hun verklaring (PCL-R, kenmerk 4). De meeste mensen zouden kapot en vernederd zijn als ze als leugenaar en bedrieger te kijk werden gezet, maar niet zo de psychopaat (HARE, 2003: 138). Ze ontkennen hun vorige verklaringen, beweren dat er zaken in staan die ze nooit gezegd hebben, dat ze erin geluisd worden enz. Men mag van de psychopate verdachte niet verwachten dat hij de leugens erkent of dat hij op voorafgaande verklaringen zal terugkomen. Het is de culminatie van deze leugens die uiteindelijk de schuld van de verdachte zal aantonen. Volgens assisenvoorzitter JORDENS verraadt iemand die schuldig is maar toch

ontkent, zich door de manier waarop hij spreekt, wat hij vertelt en door zijn houding daarbij (VAN DEN BERGHE, 2009: 61). Dus niet bekentenis gericht verhoren (PERRI, 2011).

Verhoorders moeten vragen inlassen over de emoties van de psychopaat en hem die laten beschrijven. Psychopaten kunnen daar niet op antwoorden omdat ze geen gevoelens hebben of ze niet belangrijk vinden. Vaak krijgt men dan bizarre antwoorden die nuttig zijn voor het verder onderzoek (O'TOOLE *et al.*, 2012). Zo verklaarde Jimmy HEMELEERS dat hij in juli 2003 te Oosterzele een touw rond de nek van zijn enige en beste vriend Tanase DEBAERE legde en het aantrok tot hij niet meer bewoog. Op de vraag wat hij toen voelde zei hij: *'Het deed pijn aan mijn handen'* (DE VRIEZE, 2013: 157).

Ingaan op **waarden en normen** heeft bij psychopaten geen zin. Ze hebben immers geen of nauwelijks waarden of normen (PCL-R, kenmerk 6 en 7). De interne druk opvoeren bij de verdachte door in te spelen op zijn gevoelens, wroeging, berouw, spijt, emoties, sociale of familiale waarden, is een methode die bij psychopaten niet zal werken. Het verhoor moet op een niet emotionele wijze gebaseerd zijn rond feiten en bewijs (PERRI, 2011; HARE, 2007: 19).

Leugens detecteren bij 'normale personen' is moeilijk en het is nog moeilijker bij psychopaten (PORTER & PORTER, 2007). LEE *et al.* (2008) deden één van de weinige onderzoeken rond de link tussen psychopathie en verbale indicatoren van bedrog:

- psychopaten voorzien meer passende details in hun verhaal als ze aan het liegen zijn in vergelijking met niet-psychopaten. Door die correcte details te vertellen, reduceren ze de verdenking van liegen;
- door hun tekort aan sociale angsten (niet bang om betrappt te worden op een leugen, kunnen ze hun verhaal onmiddellijk aanpassen) en door hun dominante interpersoonlijke stijl slagen ze erin mensen te bedotten (WILLIAMSON, 1991);
- wanneer er leugens worden verteld, en men enkel het verbale in acht neemt, komen psychopaten even ongeloofwaardig over als niet-psychopaten. Ze halen hun overtuigingskracht dus niet uit hun woorden, maar vooral uit het begeleidend non-verbale gedrag. Door de gestes die ze maken, leiden ze de aandacht af van het verhaal. Het lukt hen beter om hun non-verbaal gedrag te laten overeenstemmen met hun verbale gedrag. De leugens die ze vertellen, beschouwen ze zelf als waarheden, wat ervoor zorgt dat ze zichzelf onder iijzige controle hebben (VAN MOFFAERT, 2002: 73).

Hun manipulatief karakter en hun pathologische leugenachtigheid (PCL-R, kenmerk 4 en 5) leiden ertoe dat, wanneer ze geconfronteerd worden met bewijzen, ze deze onmiddellijk zullen ontwijken, ontkennen of van tafel vegen. Elk punt in het onderzoek dat niet volgens het boekje verlopen is of waarover enige twijfel kan bestaan, wordt ten gronde uitgekiend. Door wedervragen te stellen, door hypothetische antwoorden te geven en door niet alle informatie te geven houden ze de controle over het gesprek. Hopen op een overrompelingseffect door een onmiddellijke confrontatie met het bewijsmateriaal leidt hoogstwaarschijnlijk niet tot bekentenissen. Het heeft enkel tot gevolg dat de betrokkene plots op de hoogte is van het bewijsmateriaal. Alle troeven liggen op tafel en die kennis wordt door psychopaten handig misbruikt.

De verhoorder moet de psychopate verdachte kalm, op een niet beschuldigende toon en neutrale houding confronteren met bewijs en tegenstrijdigheden en hem toelaten meer leugens te vertellen die kunnen gecontroleerd worden (PERRI, 2011; KIERULFF, 1988). Er wordt aangeraden te werken met foto's, situatieschetsen, vraag-en-antwoord formulieren, eigenhandig geschreven teksten, waarop nadien kan doorgevraagd worden (O'TOOLE *et al.*, 2012). Takt is hierbij echt cruciaal. De verhoorder moet zijn woorden constant wikken en wegen,

opletten welke informatie hij prijsgeeft en letten op de manier waarop hij de verdachte aanspreekt.

Na confrontatie met een tegenstrijdigheid kan een stilte belangrijk zijn. Bij psychopaten is het zeker van belang de stiltes niet te snel op te vullen. De verhoorder geeft dan immers de indruk dat hij niet met stiltes kan omgaan, dat hij de druk die eruit voortvloeit niet kan dragen. Psychopaten kunnen stiltes lang laten duren. Het is dan, in tegenstelling bij niet-psychopaten, niet zo dat de verhoorder op de moeilijkheid van de stilte moet ingaan. Wanneer de verhoorder de stilte bespreekbaar probeert te maken (*‘Dit is precies niet eenvoudig voor u ...’*) krijgt men zelden een eerlijk antwoord. Daar waar niet-psychopaten non-verbale cues geven die wijzen op irritatie bij een langdurige stilte, is dit absoluut niet het geval bij psychopaten. Tijdens momenten van stilte neemt de verhoorde het gesprek vaak zelf weer op. Psychopaten vertellen dan zaken die niet gevraagd worden, of brengen persoonlijke verhalen, bv. tips om een grotere beetkans te hebben tijdens het vissen.

Als een verhoorder tijdens het verhoor meer van zichzelf laat kennen zal de verhoorde dat meestal ook doen. *Zelfonthulling* is belangrijk om bekentenissen te bekomen (LEEMPOELS, 2013). Maar door de zelfonthullingen wordt hij een kwetsbare prooi voor de psychopaat (PCL-R, kenmerk 5 en 8). Deze laatste weet dan heel snel de zwakke én persoonlijke punten van de verhoorder te vinden. Van zodra hij de kans krijgt het verhoor over te nemen zal hij niet nalaten die zwakheden te misbruiken. Verder komen ze ook te weten op welke punten ze de verhoorder kunnen vleien. Hun manipulerend karakter komt hen op dit punt zeer goed van pas (HARE, 2004). *Zelfonthulling* is dus absoluut niet aangewezen bij verhoren van psychopaten. Hoe minder ze over de verhoorder persoonlijk weten, hoe beter voor zowel het verhoor als voor de verhoorder.

Minimaliseren, rationaliseren en projecteren (RPM) zijn technieken die opgenomen zijn in handboeken over verhoortechnieken en opleidingen erover (VAN DAELE, 2013; HELDERWEERT, 2013; BOCKSTAELE, 2009). Tegelijk zijn het technieken die psychopate individuen hanteren als de beste (PCL-R, kenmerk 6) (O'TOOLE *et al.*, 2012). Zelf zijn ze verdacht van ernstige feiten, maar ze zullen anderen grote 'smeerlappen' noemen. Een brutale roofmoord op een oudje van tachtig om haar schamele centen gaan ze rationaliseren (ze was toch al oud) of botweg ontkennen (WILS, 1998: 187). In zijn boek geeft de zesvoudige moordenaar Freddy HORION (1989) zijn ouders, zijn vrienden en de maatschappij de schuld van alles wat hem overkwam. Dat hij zes onschuldige slachtoffers ging doodschieten, kwam door het gevangenisleven dat voor hem niet geschikt was. Hij verwijt zelfs zijn vijf slachtoffers, de familie Steyaert te St.-Amandsberg op 23 juni 1979. Hij schrijft immers letterlijk: *‘Waarom zijn ze niet gevluht verdomme, ze hadden dan nog geleefd.’*

Elke vorm van minimalisering die de verhoorder presenteert zal de psychopate verdachte met beide handen aangrijpen en hoewel het de dynamiek van het verhoor mogelijks ten goede komt, kan de minimalisatie een eigen leven gaan leiden. In de rechtbank heeft dit mogelijks een effect op het vonnis en de strafmaat. Het is aangewezen zeer voorzichtig met het gebruik van RPM's om te springen en zeker in het geval van een psychopate verdachte *enkel mee te gaan in de rationalisaties die hij zelf aanbrengt*.

Wat wel kan werken is de psychopaat steunen in zijn beklag tegen 'de wereld'. Deze techniek, vaak benoemd als bijvallen (joining), houdt in dat de verhoorder zich aan de zijde schaaft van de verdachte en hem volgt in het aanklagen van het systeem, het gerecht.... (DILLEN, 2009b: 26; LOGAN & HARE, 2008).

Omdat ze niet trouw zijn aan groepen, stelregels en principes, kunnen vormen van projectie als: *‘Wees verstandig, red je eigen vel, vertel ons wie er nog bij betrokken was’*, meer succes hebben bij psychopaten dan bij 'gewone' criminelen (HARE, 2003: 106).

Het leugenachtige en manipulerende karakter (PCL-R, kenmerk 4 en 5), samen met het narcisme, leiden ertoe dat psychopaten zelden overgaan tot bekentenissen. Zelfs wanneer de feiten duidelijk aan hen kunnen gelinkt worden met vingerafdrukken of DNA (SCHOONJANS, 2012: 255) en de bewijzen zwart op wit kunnen geleverd worden, zijn ze nog in staat die te ontkennen. Ze opperen dan dat ze die dingen niet gezegd hebben, dat getuigen omgekocht werden om in het nadeel van de verdachte te spreken, dat het bewijsmateriaal gemanipuleerd werd, enz. Slechts wanneer ze er zelf enig voordeel uit kunnen halen (lichtere straf door medewerking, overdadig bewijs, behoefte aan erkenning of bewondering,...), zullen ze bekennen. Maar vaak zullen ze naar anderen toe toch nog verkondigen dat ze er werden ingeluisd en dat zij eigenlijk het slachtoffer zijn van opgezet spel. Met een tunnelvisie bekentenis gericht verhoren moet men bij psychopaten achterwege laten. Het eerste doel van een psychopatenverhoor moet zijn hem aan het praten te houden en zoveel mogelijk details verzamelen! Hoe gedetailleerder het verhoor, hoe groter het aantal inconsistenties, leugens, en weglatingen (ACKLEY *et al.*, 2011: 92).

Wanneer psychopaten toch bekennen zullen ze dat vaak in de derde persoon doen, in een soort anonimiteit die henzelf beschermen (VAN MOFFAERT, 2002: 75).

Psychopaten tonen dikwijls, bewust of onbewust, tekenen van verveling bv. door veel op hun uurwerk te kijken of te vragen of het nog lang zal duren. Het is belangrijk dat de verhoorder de psychopate verdachte prikkelt om aan het verhoor te blijven deelnemen. Het is vooral een kwestie hem attent en geëngageerd te houden en te blijven voorzien in een intellectuele uitdaging (PCL-R, kenmerk 3). Dit kan op twee manieren: enerzijds door middel van een leergierige attitude waarin de verhoorder zich ondergeschikt opstelt ten opzichte van de verdachte en hem uitnodigt om zijn 'intelligente inzichten' te delen, om zich als onderwijzer te profileren. De leergierige houding speelt ook in op het ego van de psychopaat (PCL-R, kenmerk 2). Hij zal met genoegen zijn kennis uit de doeken doen als de verhoorder daar duidelijk interesse in toont. Anderzijds, door de intellectuele uitdaging aan te gaan. Het is dan wel essentieel om de relevante materie grondig te beheersen. Zonder kennis van zaken zal een verhoorder snel door de mand vallen.

Men kan ook focussen op hun verantwoordelijkheid door hen te 'dwingen' om keuzes te maken (KIERULFF, 1988). Dat kan bijvoorbeeld door (SHEARER, 2005: 97):

- de focus te verplaatsen op items waar zijn aandacht op dat moment *niet* op gericht is;
- de beweringen te herkaderen, bijvoorbeeld: *'Een andere manier om dat te bekijken is...'*, *'De manier waarop je dit zegt zie ik als...'*, *'Als ik je gedrag in een andere context zet betekent dit dat...'*, *'Vanuit jouw ervaringen kijkend vanuit een ander standpunt zie ik...'*
- de verhoorde op zijn eigen verantwoordelijkheid te wijzen wanneer hij anderen de schuld geeft.

5. BESLUITEN

Psychopaten verhoren is geen 'cadeau'. Net zoals over het verhoren van mensen met verstandelijke beperkingen (BOCKSTAELE, 2014) en van mensen met psychische stoornissen (BOCKSTAELE, 2016a), bestaat bij de politie in België daarvoor geen specifieke opleiding. Boeken en artikels over psychopaten zijn legio, maar bitter weinig zijn op maat van de habituele verhoorder. Huidig artikel is een kleine bijdrage om dit hiaat te helpen opvullen (zie ook BOCKSTAELE, 2016b).

REFERENTIES

- ACKLEY, C.N., MACK, S.M., BEYER, K. & ERDBERG, P. (2011). *Investigative and forensic interviewing. A personality-focused approach*. London: CRC Press.
- BABIAK, P. & HARE, R.D. (2006). *Snakes in suits. When psychopaths go to work*. New York: Harper, Business.
- BOCKSTAELE, M. (2009). *Handboek verhoren 2*. Antwerpen: Maklu.
- BOCKSTAELE, M. (2014). Verhoren van mensen met verstandelijke beperkingen, *Panopticon*, (6), 538-546.
- BOCKSTAELE, M. (2016a). Verhoren van mensen met psychische stoornissen. *Panopticon*, (2), 133-144.
- BOCKSTAELE, M. (2016b). *Verhoren van psychopaten*. Brussel: Politeia.
- BOERSMA, J. & ESSERS, G. (2013). *Ik weet dat u liegt*. Zaltbommel: Uitgeverij Haystack.
- CLECKLEY, H. (1976). *The Mask of Sanity* (5th ed.). St.-Louis: Mosby Company.
- DEBERDT, R. (2013). *De gezichten van de misdaad*. Gent: Borgerhoff-Lamberigts.
- DE VRIEZE, M. (2013). *Parket magistraal*. Antwerpen: Manteau.
- DILLEN, C. (2009a). De psychopaat. In M. LIBERT, W. DAMIEN & C. DILLEN, *Ik heb een mens vermoord*. Leuven: Van Halewyck.
- DILLEN, C. (2009b). De gerechtspychiater. In C. VAN DEN BERGHE (ed.), *Op de getuigenstoel*. Leuven: Davidsfonds.
- DUTTON, K. (2012). *De lessen van de psychopaat*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- FOWLER, K.A., LILIENFELD, S.O. & PATRICK, C.J. (2009). Detecting psychopathy from thin slices of behavior. *Psychological Assessment*, 21(1), 68-78.
- GOOSSENS, E. (2010-2011). Psychopaten zijn toerekeningsvatbaar. Een strafrechtelijk dogma onder de loep. *Jura Falconis*, 1, 3-59.
- HAMAKER-ZONDAG, K. (2001). *Jungs psychologische typen in de praktijk*. Amstelveen: Aionion Symbolon.
- HARE, R.D. (2007). Forty Years aren't enough: Recollections, prognostications and random musings. In H. HERVE & J.C. YUILLE (eds.), *The psychopath: theory, research and practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- HARE, R.D. (2003). *Gewetenloos. De wereld van de psychopaat*. Rijswijk: Elmar.
- HARE, R.D. (2004). *Hare Psychopathy Checklist – Revised*. Amsterdam: Swets Testpublisher, Nederland.
- HELDERWEIRT, V. (2013). RPM bij verhoor: geoorloofde druk of niet? In M. BOCKSTAELE & P. PONSAERS (eds.), *Evoluties in verhoortechnieken*. Antwerpen: Maklu, 85-106.
- HELSETH, S. (2007). The effectiveness of interrogations on psychopaths. *WSU Psychology Student Journal*, 1-8.
- HERVE, H. (2007). Psychopathy across the ages: A history of the Hare Psychopath. In H. HERVE & J.C. YUILLE (eds.), *The psychopath: theory, research and practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 31-55.
- HERVE, H. (2007). Psychopathic subtypes: Historical and contemporary perspectives. In H. HERVE & J.C. YUILLE (eds.), *The psychopath: theory, research and practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 431-460.
- HORION, F. (1989). *Monster zonder waarde? Het levensverhaal van een zesvoudige moordenaar*. Brussel, C.I.A.M.
- INBAU, F.E., REID, J.E., BUCKLEY, J.P. & JAYNE, B.C. (2013). *Criminal interrogation and confessions*. Burlington: Jones & Bartlett Learning.
- JORDENS, M. (2009). De voorzitter van het hof van assisen. In C. VAN DEN BERGHE (ed.), *Op de getuigenstoel*. Leuven: Davidsfonds.

- KIERULFF, S. (1988). Sheep in the midst of wolves: Personal-responsibility therapy with criminal personalities. *Professional Psychology: Research and Practice*, 19(4), 435-440.
- LEE, Z., KLAVER, J.R. & HART, S.D. (2008). Psychopathy and verbal indicators of deception in offenders. *Psychology, Crime and Law*, 14(1), 73-84.
- LEEMPOELS, T. (2013). Zelfonthulling tijdens politieverhoren. In M. BOCKSTAELE & P. PONSAAERS (eds.), *Evoluties in verhoortechnieken*. Antwerpen: Maklu, 149-166.
- LOGAN, M. & HARE, R.D. (2008). Criminal psychopathy: an introduction for police. In M. ST-YVES & M. TANGUAY (eds.), *Psychology of Criminal Investigations: the search for truth*. Cowansville, Quebec: Editions Yvon Blais.
- MILLER, J.D. & LYNAM, D.R. (2015). Psychopathy and personality: Advances and debates. *Journal of Personality*, 83(6), 585-592.
- O'NEAL, S. (2000). Interviewing self-confident con artists. *FBI Law Enforcement Bulletin*, maart, 16-21.
- O'TOOLE, M.E. (2007). Psychopathy as a behavior classification system for violent and serial scenes. In H. HERVE & J.C. YUILLE (eds.), *The psychopath: theory, research and practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- O'TOOLE, M-E., LOGAN, M. & SMITH, S. (2012). Looking behind the mask. Implications for interviewing psychopaths. *FBI Law Enforcement Bulletin*, juli.
- OCHBERG, F.M., BRANTLEY, A.C., HARE, R.D., HOUK, P.D., IANNI, R., JAMES, E., O'TOOLE, M.E. & SAATHOFF, G. (2003). Lethal predators: psychopathic, sadistic, and sane. *International Journal of Emergency Mental Health*, 5(3), 121-136.
- PERRY, F.S. (2011). The flawed interview of a psychopathic killer: What went wrong? *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8, 41-57.
- PORTER, S. & PORTER, S. (2007). Psychopathy and violent crime. In H. HERVE & J.C. YUILLE (eds.), *The psychopath: theory, research and practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 287-300.
- QUAYLE, J. (2008). Interviewing a psychopathic suspect. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 5, 79-91.
- RAINE, A. (2013). *Het gewelddadige brein. De biologische wortels van crimineel gedrag*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- RICHELL, R.A., MITCHELL, D.G.V., PESCHARDT, K.S., WINSTON, J.S., LEONARD, A., DOLAN, R.J. & BLAIR, R.J.R. (2005). Trust and distrust: The perception of trustworthiness of faces in psychopathic and non-psychopathic offenders. *Personality and Individual Differences*, 38, 1735-1744.
- ROBBINS, P.C., MONAHAN, J. & SILVER, E. (2003). Mental disorders, violence, and gender. *Law and Human Behavior*, 27, 561-571.
- SCHOONJANS, L. (2012). *Het ware verhaal van code 37*. Gent: Borgerhoff & Lamberigts.
- SEARA-CARDOSO, A., DOLBERG, H., NEUMANN, C., ROISER, J.P. & VIDING, E. (2013). Empathy, morality and psychopathic traits in women. *Personality and Individual Differences*, 55, 328-333.
- SHEARER, R.A. (2005). *Interviewing. Theories, techniques, practices*. Prentice Hall (NJ): Pearson.
- SKEEM, J.L., POYTHRESS, N., EDENS, J.F., LILIENFELD, S.O. & CALE, E.M. (2003). Psychopathic personality or personalities? Exploring potential variants of psychopathy and their implications for risk assessment. *Aggression and Violent Behavior*, 8, 513-546.
- SMITH, S.F. & LILIENFELD, S.O. (2013). Psychopathy in the workplace: The knowns and unknowns. *Aggression and Violent Behavior*, 18, 204-218.
- SPIDEL, A., HERVE, H., GREAVES, C. & YUILLE, J.C. (2011). Wasn't me! A field study of the relationship between deceptive motivations and psychopathic traits in young offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 16, 35-347.

- STEUERWALD, B.L. & KOSSON, D.S. (2000). Emotional experiences of the psychopath. In C.B. GACONO (ed.), *The clinical and forensic assessment of psychopathy: a practitioner's guide*. New Jersey: Erlbaum.
- VAN DAELE, K. (2013). RPM tijdens verhoren. De theoretisch-klinische achtergrond. In M. BOCKSTAELE & P. PONSAERS (eds.), *Evoluties in verhoortechnieken*. Antwerpen: Maklu, 49-83.
- VAN MOFFAERT, M. (2002). Detectie van psychopathie bij verdachten: (on)mogelijk? Het verhoor van psychopaten. In M. BOCKSTAELE (ed.), *Politieverhoor en personality-profiling*. Brussel: Politeia, 61-77.
- VAN WIJK, A.P.H., HOEKENDIJK, J.W. & VAN DER MEER, B.B. (2003). Gedragsanalyse in de politiepraktijk. *Tijdschrift voor de politie*, 7-8, 20-24.
- VERONA, E. & VITALE, J. (2007). Psychopathy in women. Assessment, Manifestations and etiology. In C.J. PATRICK (ed.), *Handbook of psychopathy*. New York: Guilford Press, 415-436.
- VOGELSANG, H. (2009). Kille meester in manipulatie. *Blauw*, 5, 20-23.
- WARREN, J.I., BURNETTE, M.L., SOUTH, S.C., CHAUHAN, P., BALE, R., VAN PATTEN, I., PREETI, C. & FRIEND, R. (2003). Psychopathy in women: Structural modelling and comorbidity. *International Journal of Law and Psychiatry*, 26, 223-242.
- WILLIAMSON, S.E. (1991). Cohesion and Coherence in the speech of psychopathic criminals, Unpublished doctoral dissertation. Vancouver: University of British Columbia, Canada.
- WILS, J. (1998). *Moord & doodslag in België. De jacht op de doder*. Gent: Uitgeverij Scoop.
- WOJCIECHOWSKI, S. (2002). *Criminogenic risk/need and responsivity: The psychopathic offender*, Paper presented at the Probation and Community Corrections: Making the Community Safer Conference convened by the Australian Institute of Criminology and the Probation and Community Corrections Officers' Association Inc. and held in Perth, 23-24 September 2002.

OPSPORING EN POLITIE / POLICE AND INVESTIGATION (2)

De polygrafie en een zinloos meningsverschil

MARC BOCKSTAELE^a

- ^a (Ere)hoofdcommissaris Federale Gerechtelijke Politie Gent; inhoudelijk coördinator van de nationale cursusteksten verhoortechnieken (corresp.: marc.bockstaele@skynet.be)

Er zijn twee soorten polygraaftesten. De oudste, de Control Question Test – CQT (Controle-Vraag-Test – CVT) vooral ontwikkeld door praktijkmensen, is wereldwijd de meest gebruikte (Lykken, 1998: 115; Ford, 1996: 227; BEN-SHAKHAR en Furedy, 1990: 1). Eind de jaren 50 van vorige eeuw werd de Guilty Knowledge Test – GKT (Schuldige-Kennis-Test – SKT) uitgewerkt, vooral door academici. Al meer dan vier decennia is er in wetenschappelijke tijdschriften tussen academici een discussie aan de gang welke van de twee testen het betrouwbaarst is. Beide partijen zijn niet tegen de toepassing van de polygraaf, hun discussie is academisch.

1. DE POLYGRAAF IN BELGIË

De polygraaf, het toestel op zich, is een neutraal en betrouwbaar meetinstrument dat fysiologische veranderingen meet, nl. de elektrodermale activiteit (huidgeleidingsniveau), de cardiovasculaire activiteit (hartslag, bloeddruk en bloeddorstrooming), het respiratoire systeem (ademhaling) en het neuromusculaire systeem (spierspanning) (BOCKSTAELE en CORNELIS, 2010; VANNESTE, 2003). Die fysiologische veranderingen, reacties waarop onze geest geen